

ДІЯЧ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ

До 170-річчя з дня народження Є. П. Гребінки

Кожного разу, коли я звертаюся до Євгена Павловича Гребінки, мені спадає на пам'ять його подорож на Полтавщину влітку 1843 року. Ця далека дорога, що простяглася від бурхливої й могутньої Неви до прищипкої в заростях чагарів й ледве помітної в рідних безкраях Оржичі, була на диво шасливою. Адже у візку, що котився цією дорогою, було тільки двоє: він та його вдячний друг Тарас Григорович Шевченко, слово якого щиро шанував і підносив, як прапор.

Вони то згадували Полтавщину, то пригадували свої дитячі літа і мріяли, мріяли... У злагоді та спокої мріяли, у довірливій розмові про життя-буття свого народу, про літературу, до джерел якої так спрагло припадали обоє.

То ж він, Гребінка, взяв досить-таки активну участь у викупі Тараса з неволі, з кріпацтва, допомагав йому в самоосвіті. Він першим, широко відкривши двері до своєї бібліотеки, познайомив його із творами Івана Котляревського та

Квітки -Основ'яненка. Отож не випадково Тарас Шевченко так палко полюбив і козака Енея, і Наталку Полтавку, а їх творця назвав своїм літературним батьком.

То ж він, Гребінка, знайшов засоби і змогу, щоб видати в 1840 році першу книгу поета «Кобзар», книгу, до якої ввійшло вісім творів: «Думи мої, думи мої, лихо мені з вами!», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка» («Нашо мені чорні брови»), «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч».

З виходом цього «Кобзаря» почався новий етап у розвитку української літератури та мови. У цій маленькій книжці втілювалось усе те передове, що дала ціла доба, озناменована діяльністю революційних демократів, вона відкрила широкі шляхи для розвитку української літератури в тісному взаємозв'язку з російською літературою та літературами інших народів. Поезія «Кобзаря» стала провідною в боротьбі за народність літератури, за поєднання завдань національно-визвольної боротьби з інтернаціональними ідеями.

Ось кого явив світові Євген Гребінка. І заслуга його в цьому незаперечна!

У наступному 1841 році Гребінка підготував і видав у Петербурзі український альманах «Ластівка», в якому вперше були опубліковані п'ять творів Тараса Шевченка, а саме: «Причинна», «На вічну пам'ять Котляревському», «Тече вода в синє море», «Вітре буйний, вітре буйний!» і розділ з поеми «Гайдамаки» — «Галайда», яким

Євген Павлович особливо захоплювався. І не випадково. Адже гайдамаки виступають у поемі, вперше в світовій літературі, справжніми творцями історії.

Знав Євген Павлович, з ким податися в далеку дорогу, добре знав!

Та й Тарас Григорович добре знав, хто з ним поряд у цій далекій дорозі, що вела у рідні краї.

Знав, бо ще до того, як відбулося його визволення з кріпацтва, він почав бувати в Гребінки вдома, на літературних вечорах, в яких брали участь визначні російські і українські письменники та художники. Про це, насамперед, свідчить акварельний портрет Є. П. Гребінки, виконаний Шевченком у 1837 році. Тут, в домі Євгена Павловича, на тих же літературних вечорах бували Панаєв, Даль, Григорович, Якубович, Маркевич, Сошенко, а за спогадами Панаєва іноді бував тут і В. Г. Белінський. Будучи активним учасником літературного життя, Гребінка, а не хтось інший, увів у літературне коло молодого поета, щиро піклувався про його життєву і творчу долю.

На той час особливою популярності набули байки Гребінки, які швидко знаходили читача, і тому окремими книжками під назвою «Малоросійские приказки» виходили двічі: перше видання 1834 року, повторне — 1836. А в 1837 році він видає першу збірку оповідань російською мовою «Рассказы пирятинца». З цього часу його романи, повісті й оповідання систематично з'являються у періодичних виданнях. Окремі його твори час від часу здобувають досить-таки високу оцінку В. Г. Белінського. Так, наприклад, про повість «Кулик» вимогливий критик говорить: «Не

можна не зацікавитися його живою розповіддю, не можна не захопитися її розв'язкою, трагічною без будь-якої натяжки. Найкраще в ній те, що автор зумів показати своїх героїв відповідно до дійсності...». Або про роман «Чайковский»: «В якій з старих повістей, — відзначає критик, — знайдеться стільки напрочуд відповідних дійсності рис, стільки істотних сторін, як у «Чайковском»».

Автор численних байок, оповідань, повістей стояв набагато вище своїх сучасників — П. Гулака-Артемовського та Левка Боровиковського, бо він не тільки змальовував реалістично соціально-побутові картини, а й сміливо викривав сваволю царського державного апарату, хабарництво, кругову поруку, інтриганство, продажність суду.

Є. П. Гребінка любив і ліричний вірш, і пісню чи романс. Хто з нас не захоплювався його справді чарівним романсом, полум'яним, мов серце циганки: «Очи черные, очи страстные...».

Багатограним був талант Є. П. Гребінки. Він першим переклав поему Олександра Пушкіна «Полтава» українською мовою і видав окремою книжечкою в 1836 році. На той час це була неабияка подія в культурному житті українського народу. Свій переклад Гребінка присвятив великому Пушкіну й подарував йому особисто.

Ідучи удвох на Полтавщину, Євген Павлович запросив Тараса Григоровича в гості до себе — у батьківське «Убежище» — хутір Пирятинського повіту. У той небагатий маєток, де він 2 лютого 1812 року народився, і тепер його рідна мати Надія Іванівна Чайковська так трепетно ждала сина Євгена додому.

Євген Павлович Гребінка був всебічно обдарованою людиною: чудовий поет-лірик і поет-байкар, романіст і повістяр, майстер короткого оповідання і оповідки з народних уст. Його творчість відіграла важливу роль у становленні нової української літератури.

Олесь ЮРЕНКО.